

Hansen Thordal, M.
Sociologiens kerne stof
Columbus 2021, 1 udg.

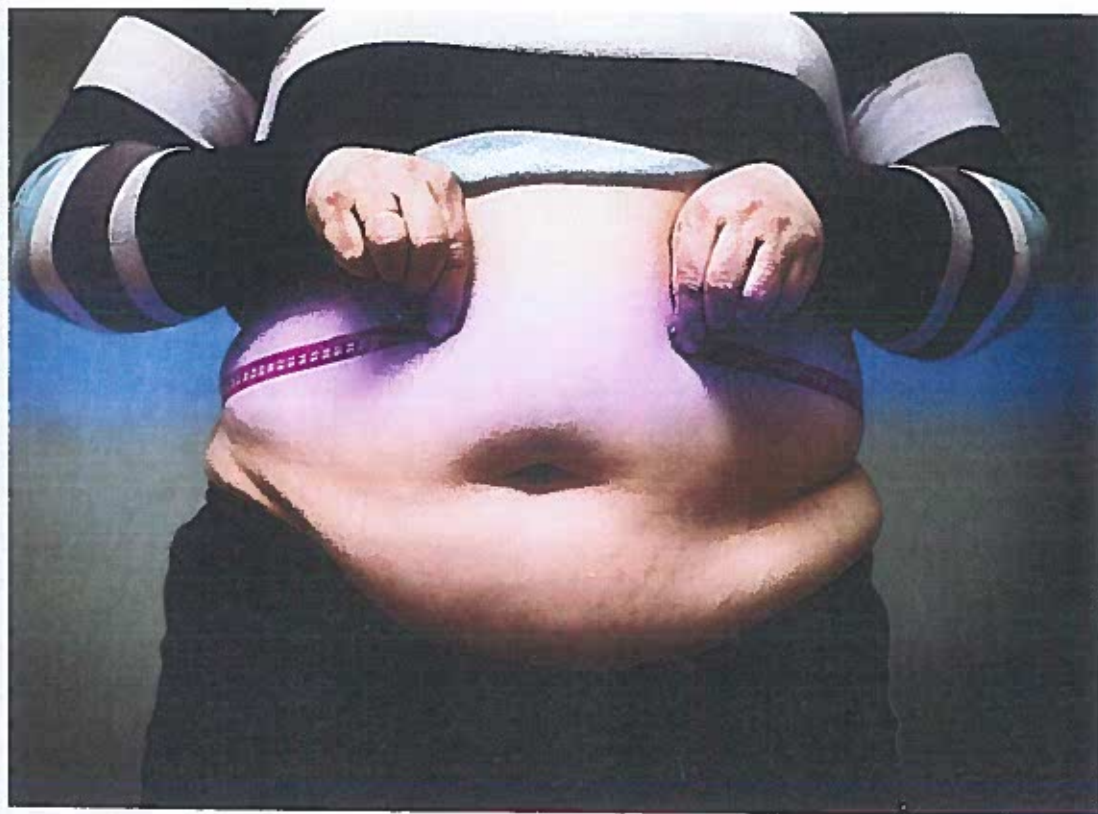
1. blok

1.1 Hvorfor bliver folk overvægtige? To perspektiver

Men hvem bærer ansvaret for de mange overvægtige danskere? Er der tale om ufrivillig vægtøgning, i den forstand at det er "samfundets skyld", eller er det udelukkende ens egen skyld, hvis man bliver fed? Der er tale om en udfordring, som bør løses og tages alvorligt. Men hvem er det, der skal løse problemet?

I den forbindelse er det en overvejelse værd, om der reelt findes mennesker, der vælger, at de vil være fede? Dertil må svaret være, at det trods alt nok er de færreste, der bevidst vælger, at de vil være fede eller overvægtige. Dette leder naturligt til næste spørgsmål. Hvorfor bliver en stor del af danskere fede, når hovedparten af alle danskere formodentlig ikke ønsker at være svært overvægtige eller fede? Hvis de ikke selv har valgt det, er det så deres eget ansvar og dermed deres egen skyld, eller er det snarere "samfundets skyld"?

Hvis man undersøger denne problematik en smule mere, så viser det sig yderligere, at overvægt og fedme tilsyneladende er knyttet til uddannelses-

▲ Overvægt - er det noget, man selv har valgt?

Table 1.1 Andel svært overvægtige fordelt på uddannelsesnivea. 2017. Procent

EMPIRI

	Andel svært overvægtige
Under uddannelse	7,5
Grundskole	26,3
Kort uddannelse	20,6
Kort videregående uddannelse	17,1
Mellemlang uddannelse	14,6
Lang videregående uddannelse	8,1

Note: Svært overvægtige er defineret som mennesker, der har et BMI > 30.
 Kilde: danskernessundhed.dk

niveau. Jo længere uddannelse, des færre overvægtige, hvilket ovenstående tabel tydeligt viser.

Ovenstående overvejelser vedrørende overvægt og fedme i Danmark illustrerer på tydelig vis et af sociologiens væsentligste omdrejningspunkter – nemlig forholdet og relationen mellem **aktør** og **struktur**.

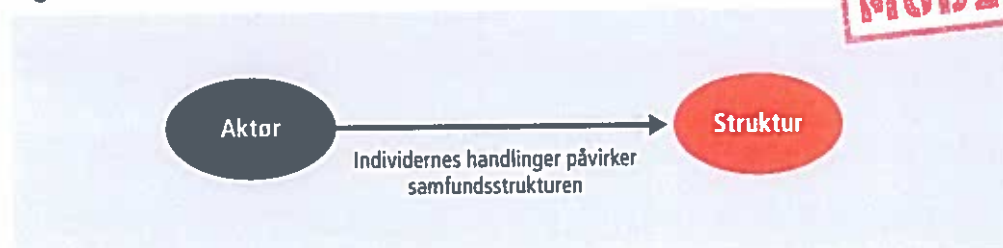
Fokuserer man på aktør-perspektivet, så fokuserer man på en aktør, der bevidst udfører nogle handlinger.

Det karakteristiske for aktøren er netop, at han handler. Aktøren har et mål, som forfølges, og aktøren har nogle værdier, som han søger at opnå. Set ud fra et aktør-perspektiv bestemmer han selv. Det er aktøren selv, der tager beslutninger, vælger og handler. Alt, hvad der sker i samfundslivet, føres tilbage til det enkelte individ. Det er en opfattelse, der kaldes **metodologisk individualisme**. Typisk knytter man begreber som individets autonomi og individets frie vilje på aktør-perspektivet; man taler om et **voluntaristisk perspektiv**. Set ud fra dette perspektiv kan en løsning af "fedme-problematikken" være forholdsvis simpel. Det må handle om, at det enkelte individ "bare skal tage sig sammen" og løse problemet. Man har selv det fulde ansvar for at ændre sine levevaner.

Over for dette finder man struktur-perspektivet. Hvis man fokuserer på strukturen, er der fokus på at finde og undersøge mønstre, som danner

Figur 1.2 Et voluntaristisk perspektiv

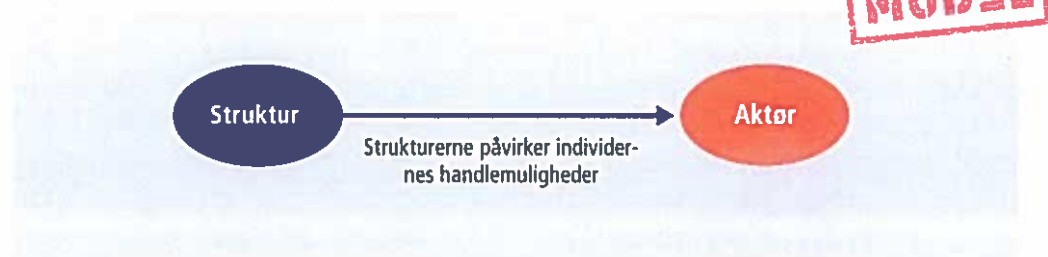
MODEL

grundlag for individets handle. Det enkelte individ og det enkelte individs handle kan kun forstås i dets relation til andre individer. Der findes med andre ord nogle strukturer, der har betydning for, hvordan individet handle. Individet har ikke fuld autonomi. Man taler om **metodologisk kollektivism**. Nogle strukturer er stærkt strukturerende, for eksempel økonomiske relationer og uddannelsesniveau, mens andre strukturer er mere ubestemte, for eksempel kultur. Man taler om, at perspektivet er **deterministisk**. Set fra dette perspektiv er fedme altså ikke bare et individuelt problem. Der er nogle strukturer i samfundet – for eksempel uddannelsesmæssige forskelle – der indebærer, at visse befolkningsgrupper i højere grad end andre rammes af fedme. Dette har også betydning for, hvordan man vil løse problemet.

En væsentlig del af sociologien handle dermed om forholdet mellem aktør og struktur. Det er en af sociologiens opgaver at koncentrere sig om dette.

Figur 1.3 Deterministisk perspektiv

Opgave 1.1

- Overvej, hvilke aktør- og struktur-orienterede forklaringer der kan være på, at overvægt er blevet et samfundsproblem. Udarbejd eventuelt en mindmap.
- Hvilke aktør- og struktur-orienterede løsninger på Danmarks "overvægtsproblematik" kan man overveje?

Opgave 1.2

- Undersøg, hvorvidt der er tale om en aktør-orienteret eller struktur-orienteret forklaring i artiklen. Anders Legarth Schmidt: "Forsker i ulighed: Politikerne konstaterer, at Jeppe drikker, men interesserer sig alt for lidt for, hvorfor Jeppe drikker". Politiken, 29. september 2019. Artiklen kan søges frem via google eller Infomedia.

Kapitel 5

Anerkendelse i højhastigheds- samfundet

I det følgende skal vi beskæftige os lidt med anerkendelsens betydning for individet i det senmoderne individ. Tyskeren Axel Honneth (født 1949) beskæftiger sig netop med anerkendelsens betydning for det senmoderne individs identitetsdannelse. Axel Honneth fokuserer på, at individets identitetsdannelse skal ske i et samspil med fællesskabet. Det er omverdenens anerkendelse, der er brug for. Axel Honneth forholder sig til "frigørelse". Hvad skal der til, for at vi kan blive frigjort i det senmoderne samfund, og her påpeger Axel Honneth, at forudsætningen for en reel frigørelse eller fri selvudfoldelse er, at man som individ bliver anerkendt som den, man er. Det modsatte af anerkendelse er krænkelse. Et begreb, der har fået fornyet aktualitet i forbindelse med bl.a. #Metoo. Er det senmoderne samfund blevet et krænkelsessamfund?

5.1 Teorien om anerkendelse

Betingelsen for at kunne leve "det gode liv" er ifølge Honneth **anerkendelsen**. Pointen er dermed, at individernes selvforhold afhænger af andres anerkendelse. I den forstand er vi altså afhængige af hinanden. Honneth betoner dermed de gensidige relationer, hvilket står lidt i modsætning til Giddens' mere individualiserede tilgang. Jeg har brug for andres anerkendelse, samtidig med at jeg ved at anerkende andre kan hjælpe dem til "det gode liv". Individer kan derfor ikke forholde sig ligegyldigt til hinanden. Gensidig anerkendelse er en betingelse for den enkeltes opblomstring og livsmuligheder.

Tabel 5.1 Holdning til, i hvilken grad man føler sig anerkendt af andre i hverdagen fordelt på formue. 2015. Procent

EMPIRI

	Lav score (0-3) (pct.)	Middel score (4-7) (pct.)	Høj score (8-10) (pct.)
Under 499.999 kr.	6,2	37,7	56,1
1.500.000-1.999.999 kr.	2,9	29,7	67,5
3.000.000-3.499.999 kr.	3,7	30,8	65,5
4.500.000-4.999.999 kr.	3,1	23,3	73,6

Kilde: Tryghedsmålingen 2015.

Opgave 5.1

Hvad kan der af tabel 5.1 udledes om, hvorvidt danskere føler sig anerkendt? Find tabellen på bogens hjemmeside, og udarbejd en grafisk fremstilling til at underbygge dine pointer.

Axel Honneth opererer med tre sfærer for anerkendelse. Det handler om:

- Den private sfære
- Den retslige sfære
- Den solidariske sfære.

Den private sfære

Et individ har behov for anerkendelse i det, Axel Honneth kalder **den private sfære**. Anerkendelse i den private sfære handler for eksempel om den anerkendelse, man opnår i familien. Det handler med andre ord om kærlighed. Man har behov for at være sammen med andre mennesker, der elsker en, eller viser kærlighed til en. Der er i forhold til anerkendelse i den private sfære fokus på en række følelsesmæssige bånd mellem nære venner, mellem forældre og barn el lignende. Her anerkendes man som individ for det unikke; man er uerstattelig i den private sfære. Kærlighed er dermed ifølge Axel Honneth en form for **primær anerkendelse**.

1 anerkendelse af andres anerkendelse, som Honneth betoner i Giddens' "gode liv". Individsidig anerkendelse muligheder.

score (8-10) (pct.)
56,1
67,5
65,5
73,6

Find tabellen på side 100.

Det handler om:

1 kalder den private sfære om den private sfære. Andre ord om kærlighed, der elsker venner, mellem venner, mellem venner, mellem venner for det unikke, dermed ifølge Axel

Det er netop anerkendelsen i den private sfære, der sikrer, at man opnår en grundlæggende selvtillid, og selvtillid er helt fundamentalt, hvis man som individ vil realisere sig selv. Honneth taler om, at man bliver "psykisk død", hvis ikke man opnår selvtillid som konsekvens af manglende anerkendelse i den private sfære. Det er nemlig selvtilliden, der indebærer, at det overhovedet er realistisk for et individ at tilkendegive sine behov og ønsker over for andre.

Den retslige sfære

Det er også vigtigt, at man opnår anerkendelse i **den retslige sfære**. Her handler det om, at man som individ bliver anerkendt som et individ, der har samme rettigheder som ens medborgere. Det handler i høj grad om lovgivning. Anerkendelse i den retslige sfære handler om den anerkendelse, man opnår, når man som ens medborgere for eksempel kan stemme til et folketingsvalg eller et kommunalvalg, men det skal ifølge Axel Honneth også opfattes lidt bredere. I de vestlige samfund, hvor der mange steder er opbygget en ret omfattende velfærdsstat, handler anerkendelse i den retslige sfære også om at have samme adgang til velfærdsstatens goder på samme vilkår som ens medborgere. Anerkendelse kommer dermed også til at handle om at have ret til en vis levestandard. Når samfundet på den måde anerkender en som en retsperson med samme rettigheder som andre, opnår man ifølge Axel Honneth **selvrespekt** – da vi opfatter os selv som borgere med samme rettigheder. Opnår man ikke den sociale anerkendelse, er man ifølge Axel Honneth "social død".

Den solidariske sfære

Den tredje form for anerkendelse handler om **den solidariske sfære**. Det er de fællesskaber, der opstår i forbindelse med eksempelvis arbejdet eller idrætsforeningen. Vi har behov for at blive anerkendt for de bidrag, vi kommer med i forhold til for eksempel arbejdsmæssige fællesskaber. Vi har behov for at vide, at vi er en del af fællesskabet. Her handler det om **selvværd**, som man opnår, hvis man oplever, at man bliver værdsat gennem de handlinger, man udfører i forhold til fællesskabet. Som tidligere nævnt fødes vi ikke længere ind i moralske fællesskaber. Det er netop konsekvensen af den aftraditionalisering, der er sket. Det enkelte individ skal i langt højere grad selv definere, hvad det er for et fællesskab, man ønsker at tilhøre. I den forstand er vi hver især blevet arkitekter i vores eget liv, fordi der ikke er så meget, der er givet på forhånd. Samfundets individualisering indebærer, at det enkelte individ selv skal træffe nogle valg. Hvis dette skal være realistisk, er det ifølge Axel Honneth vigtigt, at vi er frigjorte, og her er anerkendelse i alle tre sfærer nødvendig. Anerkendelsen er således nødvendig for dannelsen af identitet og muligheden for at udvikle sig til et socialt velfungerende individ.

Tabel 5.2 Holdning til, hvorvidt arbejdspladsen er blevet bedre til at påskønne ens arbejdsindsats. 2015. Procent

EMPIRI

	Helt enig	Delvis enig	Hverken enig eller uenig	Delvis uenig	Helt uenig
Beskæftigelse					
Ufaglært arbejder	7,9	27,1	40,3	12,4	12,4
Faglært arbejder	7,5	24,8	38,4	15,5	13,8
Lavere funktionær	5,4	22,3	38,1	20,7	13,5
Højere funktionær	7,2	25,2	37,4	18,2	11,9
Alder					
15-34	8,9	29,9	33,5	17,9	9,8
35-49	6,7	24,7	38,4	17,8	12,4
50-64	5,2	20,7	40	18,1	16
Total	6,5	24,1	38,1	18	13,3

Antal respondenter 3008. Respondenterne er blevet bedt om at forholde sig til påstanden "Arbejdspladsen er blevet bedre til at påskønne min indsats i de seneste år".

Kilde: Tryghedsmålingen 2015.

Opgave 5.2

Opstil to hypoteser, der kan forklare mønstrene i ovenstående tabel 5.2. Hver hypotese skal indeholde en faglig begrundelse.

Usynlighed – jeg ser dig ikke!

En form for anerkendelse eller mangel på samme, som Axel Honneth også beskæftiger sig med handler om "usynlighed". Vi kender det, når vi møder en tigger på gaden eller gadesælgeren foran Føtex, der vil sælge "Hus Forbi", eller på arbejdspladser, hvor man ikke taler med rengøringspersonalet. Eller jobansøgeren, som man springer over, fordi han hedder "Ali". Der findes mennesker, der lider under ikke at blive set – social anerkendelse handler om at blive taget positivt imod og være synlig for andre.

5.2 Krænkelssamfundet eller politisk korrekthed

Er det politisk korrekt at betegne sorte mennesker som "negere", eller er det krænkende? I en undersøgelse mener knap halvdelen af danskerne, at det ikke er problematisk at betegne sorte mennesker som negere, men et markant mindretal påpeger, at det ikke er politisk korrekt.

Dette eksempel illustrerer på glimrende vis overvejelserne om, hvornår noget er politisk korrekt, men det stopper ikke her. Det handler i dag ikke bare om, hvordan vi omtaler mennesker, der bor i Afrika. Den politiske kor-

EMPIRI

3	Helt uenig
2,4	12,4
5,5	13,8
0,7	13,5
8,2	11,9
7,9	9,8
7,8	12,4
8,1	16
18	13,3

dspladsen er blevet

er hypotese skal

l Honneth også et, når vi møder sælge "Hus Forbi", spersonalet. Eller "li". Der findes endelse handler

korrekthed
negere", eller er det anskerne, at det gere, men et mar-serne om, hvornår andler i dag ikke Den politiske kor-

MODEL

Figur 5.1 Anerkendelsens tre sfærer

Den private sfære (anerkendelse som individ)	Selvrespekt Stærke kærlighedsforhold – for eksempel familien Et følelsesmæssigt niveau	Mangel på anerkendelse betyder "psykisk død"
Den retslige sfære (anerkendelse af samfundsmæssige rettigheder)	Selvrespekt – selvagtelse Universelle lovfæstede rettigheder Anerkendt som medlem af fællesskabet og som retsperson	Mangel på anerkendelse fører til "social død" eller social skamfølelse
Den solidariske sfære (anerkendelse i kulturelle, politiske og arbejdsmæssige fællesskaber)	Selvværd – selvværdsættelse At være et unikt individ Værdsættelse af individets evner og bidrag til fællesskabet	Mangel på anerkendelse opleves som en "krænkelse".

Kilde: Udarbejdet med udgangspunkt i Espen Jerlang (red.): Sociologiske tænkere, Hans Reitzels Forlag, 2009, s. 233.

rekthed er i de senere år blevet et endnu mere markant diskussionsemne – også når det vedrører mennesker i Danmark. Kan jeg som hvid mand tillade mig at have en mening om farvede kvinder? Kan jeg som heteroseksuel tillade mig at mene noget om homoseksuelle? Forstår jeg overhovedet deres måde at leve og tænke på? Og kan jeg tillade mig at føle mig krænket, hvis en københavner påpeger noget mindre pænt om nordjyder?

Historierne og avisoverskrifterne om krænkelser dukker op næsten hver uge. Personer, der føler sig krænket på den ene eller på den anden måde. I december 2018 var mange medier fyldt med historien om, at en medarbejder på CBS i København med udenlandsk baggrund følte sig krænket og ekskl-

▲ Der er flere måder at være usynlig på i det senmoderne samfund.

deret, da man på et internt møde sang sangen "Den danske sang er en ung blond pige". Hun klagede derefter til ledelsen på CBS med ønsket om, at man ikke skulle synge sangen. Der var tale om en krænkelse.

Eller fodboldlandsholdet, der kom i mediernes overskrifter, da det viste sig, at de som afslutning på deres sejrssang råbte "store patter". Det affødte klager mod Dansk Boldspil Union. Flere påpegede, at det var krænkende. Organisationen "Everyday Sexism Project Denmark" problematiserede sejrssangen med argumentet om, at disse ord er med til at skabe et bestemt nedværdigende kvindesyn.

For sociologen Zygmunt Bauman handler identitet om at "rage op" eller at være anderledes og unik i mængden af individer. Identitet handler dermed om at være speciel. Det betyder også, at jagten på identitet kan virke splittende på det fællesskab, som man lever i. Det adskiller mere end det samler. Der er kommet en ekstrem fokus på særinteresser.

Der er tilsyneladende en tendens til, at flere og flere føler sig krænkede, det kan være i forbindelse med vores religion, vores køn, vores seksualitet eller noget helt fjerde. Dette hænger også sammen med, at vi lever i et aftraditiona- liseret samfund, hvor vi via vores valg og refleksioner selv "vælger hvem vi er" og "hvem vi vil være". Personlig identitet er ikke et problem, når man er født til noget bestemt. Det var det, som karakteriserede det traditionelle samfund (se kapitel 4) – det er først ved det moderne samfund, at man begynder at fokusere på dannelsen af identiteter – man er ikke længere født til noget bestemt, nu handler det snarere om, at man skal blive til noget; man skal være unik.

Jeg er en mand, der er opvokset i Nordjylland. Jeg er ikkeryger og spiser kød. Jeg har på den måde mange identiteter, og der lurder mange potentielle konflikter og kampe med andre, som ikke er enige i mine valg. Vi vælger i den forbindelse det, der har betydning for netop os. Vi vælger mange af vores identitetsmarkører selv. Det kan være, at det har stor identitetsmæssig betydning for en, at man er jøde, mens det ingen betydning har for naboen. Det er dermed svært at vurdere betydningen af identitetsmarkører hos andre. Hvis man taler med en fynsk veganer, er det umuligt at vide på forhånd, om det er vigtigt for hende, at hun er fynbo og/eller veganer, og vi ved ikke på forhånd, hvor grænsen går for, om hun føler sig krænkede, for det afhænger jo selvsagt af, hvor meget værdi det har for hende, at hun er henholdsvis fynbo og veganer.

I den forbindelse er det også vigtigt at fremhæve, at krænkelseskulturen også er præget af, at vi lever i en kultur, hvor det er let at komme til orde, for eksempel på de sociale medier. Krænkelseskulturen er for alle – alle kan deltage i diskussioner på nettet, også fordi der ikke bliver til krav til viden eller ekspertise. Det er snarere følelserne, der taler. De fleste af os har en holdning til hvorvidt det er i orden, når fodboldlandsholdet synger "store patter". Og dermed opstår de mulige konflikter.

ng er en ung
sket om, at

er, da det viste
:r". Det affødte
krænkende.
matiserede
abe et bestemt

t "rage op" eller
t handler der-
itet kan virke
mere end det

sig krænket, det
eksualitet eller
r i et aftraditiona-
ælger hvem vi er"
, når man er født til
nelle samfund (se
egynder at fokuse-
noget bestemt, nu
l være unik.

eryger og spiser
unge potentielle
lg. Vi vælger i den
ange af vores iden-
mæssig betydning
oen. Det er dermed
idre. Hvis man taler
n det er vigtigt for
rhånd, hvor græn-
elvsagt af, hvor me-
g veganer.
rænkelserkulturen
komme til orde, for
or alle - alle kan del-
l krav til viden eller
af os har en holdning
er "store patter". Og

Det er netop den pointe, professor Lars-Henrik Schmidt understreger, når han på dr.dk siger: "I samme omfang som man bliver mere offentligt tilgængelig, bliver man også mere opmærksom på sit omdømme. Og det er de sociale medier med til at forstærke. Vi føler os på en scene hele tiden, hvor vi skal være parate med holdninger. Man er ved at være bekymret for, om der overhovedet er rum, der ikke er tilgængelige for offentligheden. Der findes altid et overvågningskamera eller en mobiltelefon i nærheden. Det, der i gamle dage var et over-jeg, er i dag et kamera. Og derfor bliver vi også mere fintfølelse over for, hvordan andre ser os."

5.3 Når identitet bliver et politisk spørgsmål

Overalt i verden kæmper forskellige etniske, sociale og religiøse grupper for at blive set og hørt – for at blive anerkendt og respekteret for deres identitet. Vi oplever i stigende omfang det, vi kan kalde for identitetspolitiske problemstillinger. Det er for eksempel identitetspolitik, når etniske og seksuelle minoriteter kæmper for mindretalsrettigheder, synlighed og bedre repræsentation. Identitet handler om, at vi alle bærer rundt på et indre autentisk selv, og det bliver politisk, når vi vil have, at staten skal anerkende det. Identitetspolitik handler i bund og grund om anerkendelse og værdighed. Vi vil anerkendes for det, vi er, og det, der har betydning for os, uanset om det handler om vores religion, køn, seksualitet eller noget helt fjerde.

Også identitetspolitik kan både samle og splitte. Det kan tilbyde en fælles identitet, hvor man anerkender betydningen af for eksempel en fælles **national identitet**, men hvis alle konstant kæmper for deres egen unikke identitet, er der risiko for, at samfundet opløses og mister sammenhængskraften. Identitetspolitik kan være med til at splitte samfundet i mindre enheder i form af kristne, muslimer, buddhister, mænd, kvinder, nordjyder, københavnere, rygere, ikkerygere, kødspisere, vegetarer, veganere. På den måde kan man sige, at identitetspolitik meget let kommer til at fokusere på det, der deler os.

Identitetspolitik er politik, der tager udgangspunkt i en bestemt gruppes religion, etnicitet, seksualitet eller nationalitet, og som først og fremmest søger at varetage netop denne gruppes interesser. Det er identitetspolitik, når LGBT arbejder for lige muligheder for alle kønsidentiteter, eller når sønderjyder kæmper for større fokus på Udkantsdanmark.

5.4 Når anerkendelsen foregår i hastighed – om Hartmut Rosa

Lad os for en stund dvæle lidt ved det moderne familieliv. For mange er både familielivet og arbejdet vigtigt. Mange har travlt, fordi man vil anerkendes – både som ægtefælle, familiefar, medarbejder og samfundsborger. Man stræber efter lønforhøjelse og det deraf følgende ansvar. Det er mange glade for, for yderligere ansvar giver flere spændende udfordringer i et i forvejen spændende arbejdsliv. Men alt dette skal harmonere med familielivet – også fritiden skal koordineres, for der skal også købes ind, laves lektier med børnene, laves mad og motioneres.

Anerkendelsen er et vigtigt fundament for det senmoderne individ, men vi lever ligeledes i et samfund, hvor alting går hurtigere og hurtigere. Det er udgangspunktet for den tyske sociolog Hartmut Rosa (født 1965). Vi lever i det, han kalder et **højhastighedssamfund**. Dermed er der i nutidens senmoderne samfund kommet fokus på **tiden**. Tid er blevet en knap ressource, for der er så meget, vi skal nå i døgnets 24 timer. Hartmut Rosa pointerer, at fremmedgørelsen er taget til i det senmoderne samfund. Når vi gør en masse ting på arbejdet, som vi egentlig ikke har lyst til, eller når vi bevidstløst sætter os i sofaen og tænder fjernsynet, fordi vi ikke orker andet, så bliver vi mere fremmedgjorte over for vores handlinger.

Men hvad er det egentlig, "der går hurtigere"? Hvad er det, der accelererer i det senmoderne samfund? Hartmut Rosa inddeler overvejelserne om acceleration i tre dele, nemlig:

- En teknologisk acceleration
- Acceleration af sociale forandringer
- Acceleration af livets hastighed.

Den teknologiske acceleration

Et af de væsentligste træk ved det senmoderne samfund er den teknologiske acceleration. Som vi tidligere har været lidt inde på, så har rummet mistet lidt af sin betydning på grund af netop den teknologiske udvikling. Kommunikations-hastigheden er steget voldsomt gennem de seneste årtier. Et andet eksempel på konsekvenserne af den teknologiske acceleration er det enkelte individs mulighed for at bevæge sig – transportmulighederne er blevet markant flere. Det er i dag muligt at bevæge sig hurtigere fra et sted til et andet. Den teknologiske udvikling indebærer også en øget produktions-hastighed. Produktiviteten er gennem de seneste årtier steget markant på grund af blandt andet den teknologiske udvikling eller den teknologiske acceleration. Hartmut Rosa påpeger, at den teknologiske acceleration har betydet en for-

v. For mange er både
 an vil anerkendes
 ndsborger. Man
 : Det er mange glade
 inger i et i forvejen
 d familielivet – også
 es lektier med bør-

oderne individ, men
 og hurtigere. Det er
 ødt 1965). Vi lever
 der i nutidens sen-
 : en knap ressource,
 it Rosa pointerer, at
 l. Når vi gør en mas-
 når vi bevidstløst
 er andet, så bliver vi

er det, der accelere-
 overvejelserne om

l er den teknologiske
 ar rummet mistet
 udvikling. Kommu-
 neste årtier. Et andet
 eration er det enkelte
 derne er blevet mar-
 i et sted til et andet.
 duktionshastighed.
 kant på grund af
 ologiske acceleration.
 n har betydet en for-

andring af samfundet. Vi udskifter for eksempel materielle goder i form af møbler, tøj, sko m.m. Man kan tale om en brug-og-smid-væk-mentalitet.

Acceleration af social forandring

Også på et andet område kan man se det accelererende samfund. Der er sket en forandring i de sociale forandringsprocesser. Det drejer sig for eksempel om holdninger til normer og værdier men også om holdninger til mode og livsstil, sociale relationer – alt dette forandrer sig i et stadig stigende tempo. Der er netop ikke længere tale om noget, der er stabilt. Ifølge Hartmut Rosa er der tale om *strømninger*. Det handler ifølge Rosa om praktisk hverdagsvi- den. "Hvor længe kan man regne med, at ens venner har de samme adresser, samme jobs, samme telefonnumre eller er i samme parforhold," som han påpeger i interview i Kristeligt Dagblad 2. januar 2015.

De sociale forandringer indebærer, at det ikke længere er muligt at forvente stabilitet i sociale relationer. Det gælder for eksempel for familiestrukturen. I det traditionelle samfund var familiestrukturen stabil, hvorimod det senmoderne samfund er karakteriseret ved at parforholdene er ustabile. Det gælder både, hvem man lever sammen med, og under hvilke former man lever sammen med andre. En pointe, som også Giddens påpegede i forrige kapitel. Også beskæftigelsesstrukturen ændrer sig markant, idet man ikke længere automatisk overtager forældrenes arbejde. Drivkraften i den sociale acceleration er ifølge Hartmut Rosa blandt andet kapitalismen. I kapitalismen handler det om at skabe profit; profit er vejen til succes. Det betyder også, at det handler om at være foran konkurrenterne, at være smartere end konkurrenterne, at være hurtigere end konkurrenterne.

Den sociale acceleration og den teknologiske acceleration er dermed en naturlig konsekvens af et konkurrencebaseret kapitalistisk system, hvor konkurrencelogikken er slået igennem. Også på det individuelle plan er konkurrence-elementet blevet tydeligere. Man har ikke kun klassekammerater, men har også "klassekonkurrenter", for det gælder om at adskille sig fra andre, når det handler om uddannelse, jobmuligheder, forbrugsmuligheder. Der er tale om en social kappestrid i senmoderniteten ud fra devisen at "konkurrenten aldrig sover". Det er i den forbindelse, vi taler om, at vi lever i et konkurrencesamfund, eller at velfærdsstaten er blevet erstattet af eller suppleret med en konkurrencestat.

For kort at vende tilbage til Axel Honneths overvejelser om anerkendelse, så har den sociale acceleration netop konsekvenser for anerkendelsen. I og med at vi lever med udgangspunkt i en præstations- og konkurrencelogik, så ændrer betingelserne sig også for den sociale anerkendelse. Den sociale anerkendelse er også influeret af højhastighedssamfundet. Vi opnår social agtelse gennem konkurrence. Vi skal være hurtige og fleksible for at bevare

den sociale agtelse. Det er således en stadig kamp at bibeholde den. Vores status og anerkendelse afhænger af vores præstationer, og vi skal hele tiden præstere for at bevare vores sociale agtelse. En direktør, der ikke leverer et overskud, eller en lærer, der ikke leverer god undervisning, vil miste anerkendelsen – man kan ikke overleve på tidligere meritter. Der skal hele tiden leveres og præsteres på ny. Dette er en markant ændring. Tidligere var anerkendelse i højere grad baseret på sociale positioner; baseret på en form for status. Var man direktør, opnåede man automatisk anerkendelse, fordi man var direktør. Var man advokat, så opnåede man anerkendelse, fordi man var advokat. Der er sket et skifte fra positioner til præstationer; gårsdagens sejr kan ikke bruges i morgen. Kampen for anerkendelse starter forfra hver dag.

Kapitalismen og de grundlæggende idéer, der ligger til grund herfor, er dermed med til at præge højhastighedssamfundet, men konkurrence- og gikken er ikke den eneste drivkraft. Accelerationen er ligeledes drevet af et ønske "om det evige liv". Religion spiller en markant mindre rolle for det enkelte individ, hvilket betyder, at der i senmoderniteten kommer yderligere fokus på livet før døden. Det betyder, at vi får en fornemmelse af, at der er meget, vi skal nå; begæret og ønskerne er koncentreret om livet før døden. Det gode liv er et liv, der er fyldt med oplevelser. Dermed er vi fremme ved den sidste type af acceleration, som Hartmut Rosa beskæftiger sig med; acceleration af livstempoet.

Acceleration af livstempoet

Det er karakteristisk, at sociale aktører i moderniteten er i tidsnød – tiden er med andre ord blevet knap. "Tid" bliver betragtet som noget, der kan blive brugt op. På den måde minder det lidt om olie og gas. Vi skal simpelthen

Tekstboks 5.1 Frankfurterskolen

Både Axel Honneth og Hartmut Rosa er repræsentanter for den tyske Frankfurterskole. Denne skole er stærkt inspireret af Marx' kritik af kapitalismen. Meget centralt for Frankfurterskolens tænkere er den kritiske teori, hvor man blandt andet forsøger at forstå og kritisere det moderne kapitalistiske samfund. Frankfurterskolen har et emancipatorisk sigte – et sigte, der handler om menneskelig frigørelse fra kapitalismen.

Fælles for Frankfurterskolens tænkere er således at de på hver deres måde forsøger at af-dække de forhold i det moderne kapitalistiske samfund, der forhindrer reel menneskelig frigørelse og uafhængighed. Man forsøger med andre ord at udpege og begrunde nogle fejludviklinger i samfundet.

Også Jürgen Habermas, som vi senere skal beskæftige os med, tilhører også Frankfurterskolen, som vi vender tilbage til i kapitel 9.

nå mere på kortere tid, hvilket får den naturlige konsekvens, at den enkelte føler, at tiden er knap, den enkelte føler sig stresset og underlagt et stort tidspres. Folk beklager sig over, at "tiden går alt for stærkt". Dette viser flere empiriske studier også.

Vi skal nå mere på mindre tid. Konsekvensen er tydelig: Der anvendes mindre tid på at sove, spise, tale med familien. Ligeledes er det også i højere grad blevet kutyme, at vi laver flere ting ad gangen. Vi forsøger os med multitasking. Det er for eksempel vigtigt for os at have et fjernsyn flere steder i huset, så det er muligt for eksempel at lave mad, samtidig med at man får dagens informationsstrøm, eller med et headset kan man let lave mad, samtidig med at man taler med venner og bekendte eller får ordnet de sidste detaljer på arbejdet.

Og her har vi ifølge Hartmut Rosa et af det senmoderne samfunds paradokser. Den teknologiske acceleration og den teknologiske udvikling burde egentlig resultere i mere tid til den enkelte, af den simple årsag at vi er blevet mere effektive. Det burde indebære mere fritid; en sænkelse af livstempoet.

Tabel 5.3 Antal kørte kilometer på danske motorveje

År	1979	1989	1999	2009	2019
Antal kørte kilometer (mia.km)	2,3	4,3	9,1	13,6	18,7

Kilde: vejdirektoratet.dk

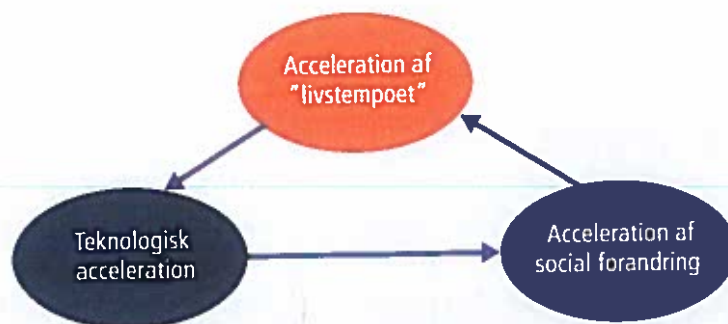
Opgave 5.3

På bogens hjemmeside kan du finde tal for alle årene 1972-2019. Lav en grafisk fremstilling af tallene, der viser udviklingen af antal kørte kilometer på danske motorveje. Kan Hartmuts' teori bidrage til at forklare udviklingen?

Men sådan er det ikke gået. Tænk bare på antallet af mails. Hvor man tidligere måske brugte en time på at læse beskeder, så er mængden af beskeder mangedoblet. Vi bruger langt mere tid på kommunikation, end man gjorde før opfindelsen af world-wide-web. Det tager længere tid at skrive et brev, putte det i en kuvert og poste det, end det tager at skrive en mail. Men tiden, vi bruger på den form for kommunikation, er jo ikke mindsket – tværtimod. Mængden af kommunikation er derimod øget, og vi bruger mere tid på det. Tidsbesparelsen er ikkeeksisterende.

Det øgede livstempo får konsekvenser for etablering af de sociale relationer. Vi møder så mange mennesker, at det bliver umuligt for os at forholde os følelsesmæssigt til dem alle – den sociale verden er ikke længere stabil. I den senmoderne livsfortæller individer deres liv som sekvenser af ind-

Figur 5.2 Accelerationskredsløbet ifølge Hartmut Rosa

Kilde: Hartmut Rosa: *Acceleration og fremmedgørelse*, Hans Reitzels Forlag, 2014, s. 40.

byrdes usammenhængende episoder i stedet for at producere en samlet fortælling om en selv.

Disse tre former for acceleration udgør ifølge Hartmut Rosa en kerne i senmoderniteten, og de hænger sammen.

Som tidligere nævnt, så er det senmoderne samfund karakteriseret ved en reduceret moralsk samfundsregulering. Moderne individer er moralsk og etisk "frie". Der er ingen, der bestemmer, hvordan de skal opføre sig, hvad de skal tro, og hvordan de skal leve. Der er stort set ingen bindende sociale, religiøse eller kulturelle normer. Dette er dog ifølge Hartmut Rosa også lidt af et paradoks, for selv om de føler sig frie, så føler moderne individer, at de er udsat for et pres, som de ikke kan kontrollere. Den vestlige modernitet er i den grad styret af en retorik om, at der er noget, man skal, eller noget, man må. Vi legitimerer altid vores handlinger over for andre og over for os selv med udgangspunkt i nogle ydre krav – "jeg er nødt til at tage på arbejde nu", "jeg bliver nødt til at tabe mig et par kilo" eller "jeg bliver nødt til at slappe af". Der er tilsyneladende nogle ydre krav og nogle dertilhørende normer og værdier, som "man bare overholder". Der er ifølge Hartmut Rosa ingen debat om tidsfristernes magt og hastighedens diktater, som han påpeger i bogen "Acceleration og fremmedgørelse".

Disse normer, der er knyttet til det accelererende samfund, har fået en næsten totalitær karakter i vores samfund, da de ifølge Rosa:

- Udøver pres på subjekternes vilje og handlinger
- Er uomgængelige – alle er påvirket af dem
- Gennemsyrrer alt – de er gældende for alt i samfundslivet
- De er vanskelige at kritisere eller bekæmpe.

Det senmoderne individs frigørelse handler dermed om at frigøre sig fra normer, da de krænker senmodernitetens idé og ønske om individets refleksivitet og selvbestemmelse. Vi føler os skyldige, når vi ikke lever op til de ydre krav. Den sociale acceleration virker ikke frigørende, men snarere som et undertvingende pres. Vi er fremmedgjorte over for den teknologiske udvikling. Vi færdes ikke hjemmevant i forhold til de ting vi omgiver os med; jo mere sofistikerede tingene er, des

dummere bliver vi som individer. Samtidig er der en masse mennesker, der er blevet ekskluderet fra "hamsterhjulet" for eksempel på grund af arbejdsløshed. Og er man først faldet ud af hamsterhjulet, så kan det være svært at komme igen. Er man arbejdsløs i et par år, så kan det være svært at komme ud på arbejdsmarkedet igen: "Toget er så at sige kørt for længst".

Reaktionen mod accelerationen

Et liv fyldt med acceleration og hastighed er en central del af livet for det senmoderne individ. Der findes dog også en reaktion mod denne kultur. Der findes ifølge Hartmut Rosa nogle "øde øer", hvor tiden nærmest er gået i stå – det gælder både på den menneskelige plan og den måde, vi producerer varer på.

For eksempel kan man se, at flere og flere dyrker yoga eller lignende. Hvorfor flokkes folk til yoga-kurser? Det er netop, fordi man her finder et tidsmæssigt frirum. Her er det muligt for en stund at droppe det accelererende liv i højhastighedssamfundet. For de fleste handler det om, at netop denne time i det tidsmæssige frirum giver en kræfter til endnu en tårn under kapitalismelogikkens normer.

Også i forhold til produktion lurer reaktionen. Visse produkter bliver solgt på at være "gammeldaws". Vi hører ofte om "slow-food", hvor det netop handler om, at tilberedningen af mad tager lang tid. Der er med andre ord tale om en bevidst reaktion mod accelerationssamfundet.

Hartmut Rosa er ikke antimodernist i den forstand, at han mener, at man skal fornægte eller "flygte" fra det moderne samfund. Men han påpeger, vi som individer bør være opmærksomme på ikke at lade hele vores tilværelse

Sociologiens kerne
Columbus 2021, 1 udg

5. blok

8.1 Det private og det offentlige – kan de adskilles?

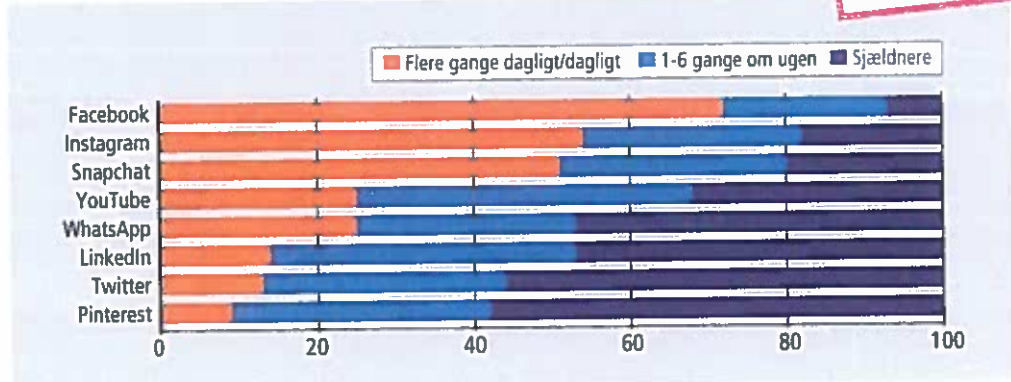
I rapporten "Tænk tanken Digitale Unge" (2013) er en dreng citeret for at sige, at: "Ens privatliv er jo ikke kun afbildet på Facebook. Det er jo også Facebook." I samme rapport bliver det pointeret, at unge generelt har stor bevidsthed om, hvad der er henholdsvis god og dårlig stil, når det handler om at dele billeder og skrive opslag på de sociale medier. For eksempel bliver det betragtet som normbrud at skrive meget emotionelle og private opslag om for eksempel forældrenes skilsmisse eller bruddet med kæresten. Der findes en masse uskrevne regler og normer for god opførsel – også i anvendelsen af billeder. Her er der en klar forventning om, at man kan bede hinanden om at slette billederne igen.

Men det ændrer ikke ved den kendsgerning, at unge mennesker deler fotos, små videoer og statusopdateringer på de sociale medier, og de gør det som en helt naturlig del af deres hverdag. Dermed lukkes offentligheden ind i den private sfære, og der bliver flyttet nogle grænser for, hvad der er privat, og hvad der er offentligt.

Med hensyn til distribution af nøgenbilleder var medierne i 2018 præget af den såkaldte "Umbrellasag", hvor mere end 1000 unge mennesker blev sigtet for at dele pornografiske videoer. Det startede i 2015, hvor to 15-årige havde sex, mens en af drengens kammerater optog og distribuerede det. Denne video blev delt viralt. Ud over at denne sag har kriminelle aspekter, i og med at pigen og drengen var 15 år, så viser det sig også, at når 1000 unge danskere ender med at blive politianmeldt, så er det tilsyneladende blevet normalt eller en del af normen, at man deler intime billeder.

Figur 8.1 Andel brugere af forskellige sociale medier fordelt på brugerfrekvens. 2018. Procent

EMPIRI

Figuren læses som for eksempel, at 72 procent af brugerne af Facebook bruger Facebook flere gange dagligt. Kilde: Kulturstyrelsen: "Mediernes udvikling i Danmark", 2018.

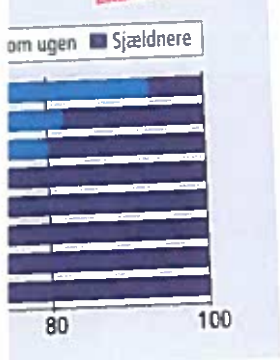
Adskilles?

eng citeret for at er jo også Face- felt har stor be- ir det handler om eksempel bliver det private opslag om æresten. Der findes også i anvendelsen af de hinanden om at

nnesker deler medier, og de gør det s offentligheden ind r, hvad der er privat,

lierne i 2018 præget e mennesker blev 2015, hvor to 15-årige istribuerede det. riminelle aspekter, i å, at når 1000 unge syneladende blevet eder.

elt

: flere gange dagligt.

▲ De sociale medier er som et åbent landskab – det er svært at skjule sig

Vores normer og værdier for, hvad der er privat, og hvad der er offentligt, bliver udfordret. På forholdsvis kort tid er vi gået fra, at den første iPhone dukkede op på markedet, til at de fleste børn i dag ejer en iPhone eller lignende. Det har store konsekvenser for, hvordan og hvad vi kommunikerer med hinanden. Der er undersøgelser, der viser, at mange teenagere tjekker Facebook mere end 15 gange om dagen. Man kan næsten tale om "onlinejunkier". Facebook opfylder et dagligt behov for social interaktion. På den måde kan man argumentere for, at Facebook forbinder snarere end adskiller individer i samfundet.

Når man taler om "den private sfære" så fokuserer man på det, der er personligt og hemmeligt. De private ting tager udgangspunkt i det intime – altså noget, man ikke automatisk deler med hvem som helst. Intimitet kan være noget, man deler med venner, men det intime kan også være noget andet, man deler med familien – det er ikke sikkert, at det er det samme.

Anderledes med det offentlige – her handler det om det almene og det fælles, ting, der vedrører os alle, og som umiddelbart er i vores alles interesse. Det interessante i denne forbindelse er, at det private efterhånden er blevet så offentligt, at opdelingen giver mindre mening. Når der distribueres billeder, er grænsen mellem det offentlige og det private for alvor på spil. I det hele taget er der en udvikling hen imod, at det intime er kommet i fokus og bliver gjort til offentlige anliggender – vi får indsigt i noget, der tidligere var forbeholdt det private.

Når man færdes på de sociale medier og bruger disse aktivt til at lave statusopdateringer, likes, delinger osv., så skal man være opmærksom på, at man gør det let for andre at finde information om dig – for eksempel en kommende arbejdsgiver, der kan få en viden om dig, der kan være med til at bestemme, hvorvidt du er den rette til jobbet – ønsker man egentlig det?

De digitale medier giver os et utal af muligheder for at mødes og socialisere med nære og fjerne venner. Men der er også en bagside af medaljen. På Facebook kan en diskussion udvikle sig til et "privat skænderi", som alle pludselig bliver en del af. Det føles ubehageligt for de fleste. Der gælder nogle spilleregler for skellet mellem det offentlige og det private, som vi vil udbygge teoretisk nedenfor.

8.2 Behovet for at præsentere sig selv – Erving Goffman

Den canadiske sociolog Erving Goffman (1922-1992) interesserer sig for, hvordan en **social orden** lader sig gøre. Hvad er det, der sikrer, at vi har orden og harmoni og ikke kaos og opløsning? Det var specielt mikro-sociologiske fænomener, der interesserede Goffman. Hvad er det, der sker, når "to mennesker mødes"? Han fokuserer på, hvad der sker, når mennesker mødes ansigt til ansigt. Han brugte en del tid på at undersøge, hvad der sker i praksis, når mennesker mødes i konkrete situationer. Hvad er det, der er på spil, når vi mødes med hinanden i dagligdagssituationer?

Goffman er inspireret af Durkheim og hans overvejelser om "**selvets hellighed**". Selvet er helligt, og vi forsøger for enhver pris at undgå at krænke hinanden, men hvor Durkheim betoner en stabil moralsk orden, der fungerer på et mere overordnet niveau, så påpeger Goffman i stedet en mere foranderlig og skrøbelig orden, der hele tiden skal repeteres. Goffman er ligeledes inspireret af Durkheim, i den forstand at han påpeger, at samfundet er baseret på en funktionel og normativ orden, der er internaliseret i den enkelte.

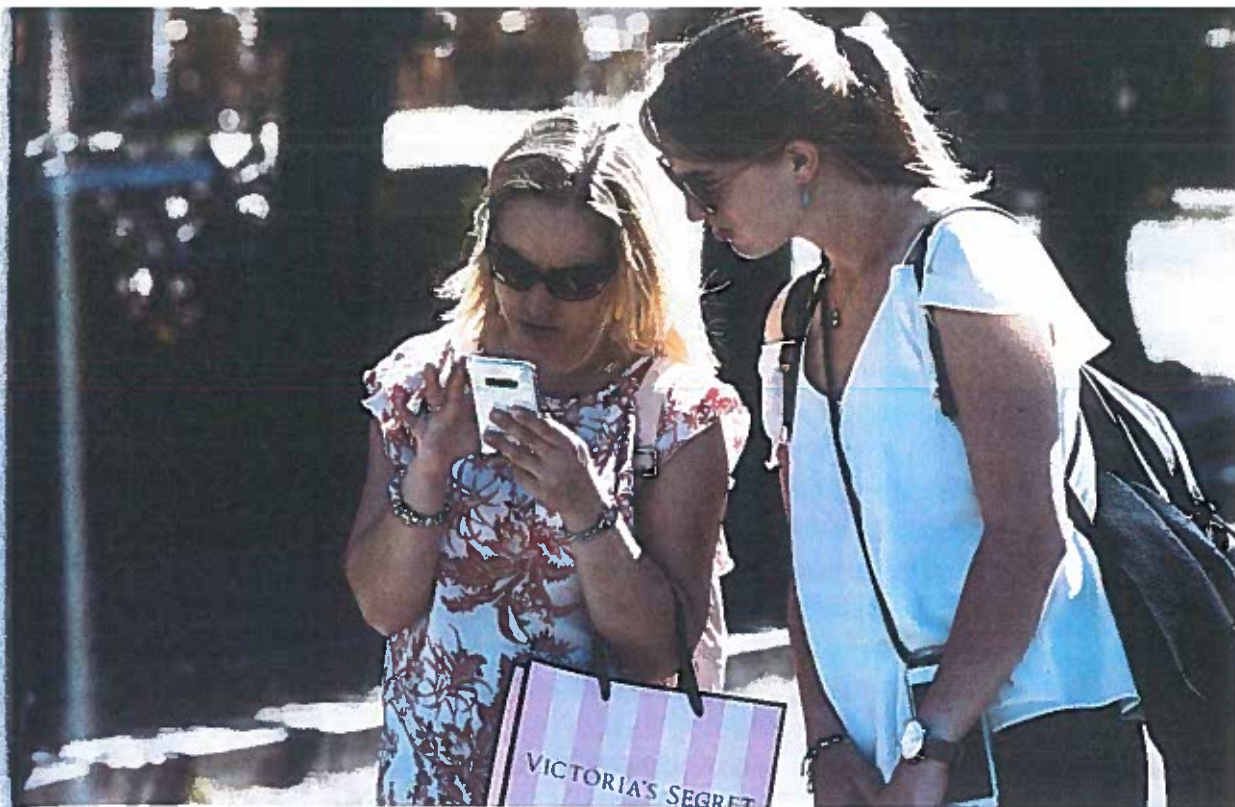
Goffman interesserer sig for det synlige spil og den optræden, vi opfører over for hinanden. Forestillingen er et spil, der opføres med en række medvirkende, der forsøger at overbevise hinanden om, at det faktisk er dem, de udgiver sig for at være. Dette kræver en form for samarbejde mellem deltagere på et hold, og man samarbejder om at definere den sociale situation. Ifølge Goffman er det selvets behov for at kunne præsentere sig selv og dermed selvets præsentationsbehov, der skaber orden. Individene efterlever denne orden, af den simple grund at overtrædelser vil forhindre dem i at præsentere sig selv. I mødet med andre ønsker vi alle at fortælle de

vt til at lave
nærksom på,
eksempel en
være med til at
'gentlig det?
ødes og socia-
af medaljen.
ideri", som alle
Der gælder
vate, som vi vil

sserer sig for,
rer, at vi har or-
mikro-sociolo-
der sker, når "to
ennesker mødes
l der sker i prak-
et, der er på spil,

om "selvets
it undgå at kræn-
k orden, der
n i stedet en mere
s. Goffman er
eger, at samfundet
naliseret i den

ræden, vi opfø-
med en række
let faktisk er
amarbejde mel-
re den sociale
præsentere sig
den. Individene
ser vil forhindre
alle at fortælle de

▲ Hvad er det for et socialt spil, der sættes gang i, når to mennesker mødes?

andre, hvem vi er. Det handler ikke om at løse opgaver sammen, sådan som det umiddelbart ser ud, men det handler snarere om at kunne fortælle den anden, og dermed os selv, hvem vi er. Selv om vi efterhånden bliver ældre og får flere rynker eller flere grå hår, så har de fleste af os den opfattelse, at vi er én person; vi optræder i mange roller og i mange sammenhænge, men vi er den samme.

Dermed understreger Goffman også, at vores identitet ikke er statisk, den er dynamisk og et resultat af vores interaktion med andre. Goffman gør meget ud af at beskrive, hvordan mennesker, når de mødes, hele tiden forsøger at demonstrere, hvem og hvad de er. Han bruger et eksempel, at mange udbryder et "ups", hvis de snubler over en kantsten. Det er ikke en refleks, der skal advare andre, men "ups" er et udbrud, hvis mening er, at man ønsker at tilkendegive, at man er en person, der har kontrol over situationen og sine bevægelser. Man kan sige, at det enkelte individ i mødet med andre forsøger at få bekræftet sin selvidentitet. Der opstår dermed en social virkelighed, når mennesker mødes. Der er tale om en virkelighed, der kan ændres ved hjælp af forhandlinger, hvor parterne kan forhandle sig frem til en ny social virkelighed.